

SON DÖNEM OSMANLI SÖZLÜKLERİNDE HAYVAN ADLARIYLA OLUŞTURULMUŞ BİTKİ ADLARI

Ravza KAYGUSUZ¹

¹ ravzakaygusuz06@icloud.com

ÖZ

Bu çalışmada son dönem Osmanlı sözlükleri olan *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* ve *Lehçe-i Osmânî* sözlükleri esas alınarak, sözlüklerdeki hayvan adlarıyla oluşan bitki adlarının söz varlığı tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Bitkiler konusunun ele alınması ve onları adlandırma yollarına girilmesi Türk dili, kültürü ve coğrafyası hakkında fikir sahibi olunmasına ve onların anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bitkilere isim verilirken onların yetiştiği yer, kullanılışı, görünüşü, rengi gibi özellikler dikkate alınırken bir yandan da onlarla birtakım nesnelere ve canlılar arasında bağlantı kurulmuştur. Bunlardan birisi de hayvanlarla olan ilişkisidir. Hayvanların çeşitli özellikleri gözlemlenerek bitkileri adlandırma yollarına girilmiştir. Bitki alanına ilişkin tespit edilen bu sözcükler tablo halinde verilip belli başlıklar altında tasnif edilmiştir.

Çalışmada *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* ve *Lehçe-i Osmânî* sözlüklerinde hayvan adlarıyla bir araya gelerek bitki adı oluşturan sözcükler ortaya konmuş, bitki kültürüyle ilgili bilgiler sunulmuştur. İncelemenin sonucunda ise hayvan adlarıyla oluşturulan bitki adlarının benzetme yoluyla bu adlandırmaları aldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adlandırma, bitki adları, hayvan adları

PLANT NAMES THAT CREATED WITH ANIMAL NAMES IN THE LAST PERIOD OTTOMAN DICTIONARIES

ABSTRACT

In this study, the names of the plants that are formed with the animal names in the dictionaries have been determined and evaluated based on the latest Ottoman dictionaries, *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* and *Lehçe-i Osmânî* dictionaries. Addressing the topic of plants and naming them facilitate the understanding and having idea about Turkish language, culture and geography. While naming the plants, the features such as their growing place, usage, appearance, color are taken into consideration. A connection is established between the plants and some objects and living entities as well. One of the established connections is its relationship with animals. Various features of animals were observed and used in naming plants. The words which were determined about the plant subject are given in a table and classified under certain headings. In the study, the words that came up with animal names in the *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* and *Lehçe-i Osmânî* dictionaries are introduced, and information about plant culture is presented. As a result of the examination, it is understood that the plant names created with animal names received these names by analogy.

Keywords: Naming, plant names, animal names

GİRİŞ

Bitkilere isim vermek insanların dünyayı anlamlandırdığını gösteren bir unsur olmuştur. İnsanlar dünyada yaşadığı sürece her zaman yeni arayışlar içerisine girmiş ve doğadaki nesnelere, canlıları gözetmiştir. Onların kendi içerisinde anlamlı bir varlık olabilmesi için de onları adlandırmak için çeşitli yollara başvurmuşlardır.

Bitkiler, insana sağladığı faydalardan dolayı önemini her zaman korumuştur. Bitkilerin doğada var olması yaşamı canlı hale getirmiş ve onlardan yararlanmak, insanların ihtiyacı haline gelmiştir. Bitkiler kimya ve kozmetik alanları gibi birçok alanda kullanıldığı gibi tıp alanında da kullanılmaktadır. Bitkilerden çeşitli ilaçlar yapılmıştır ve insanlar onlardan şifa bulmak için faydalanmıştır. Günümüzde de bitkilerin bu gibi özellikleri gözetilip onların tabiata ait doğal özelliklerinden faydalanılmaktadır.

Bitkiler kendi içerisinde bölümlere ayrılacak olursa, sebze olarak tüketilenler (kabak, patlıcan vs.), çiçek olarak bakıma ihtiyacı olanlar (yasemin, orkide vs.) ağaç olarak yaşama hayat verenler (abanoz, kavak vs.) gibi onları geniş kapsamlı düşünmek gerekir. Her biri doğanın ve canlıların yaşamını şekillendiren unsurlardır. Bitki adlarının oldukça fazla olması ise çok zengin bitki türlerine sahip olmaktan kaynaklanmaktadır. Bitki adlandırılmalarında alıntı olarak kullanılan bitki adları da mevcuttur. Başka milletin dilindeki bitki adları ödünçleme yoluyla kendi dilimize girmiştir. Bu da bir dilin başka dillerle etkileşime açık olduğunu göstermektedir.

Bitkileri adlandırma yollarına girerken de birtakım nesne ve canlıların çeşitli özellikleri gözetilmiş, bitkilerin şekli, rengi ya da başka özellikleri sayesinde aralarında bağ kurulup benzetme yoluyla isim verilmiştir. Bu da insanoğlunun çok amaçlı düşünmesini, zekâsının kıvraklığını ve bir şeyleri anlamlandırıp ortaya yeni bir malzeme çıkardığını göstermektedir. Aynı zamanda bitkilere verilen çeşitli isimler çok anlamlı sözcükler bakımından da Türk dilinin zengin olduğunu gösteren farklı bir unsurdur. Örneğin, hayvan adlarından yararlanılan bitki adlarında, hem hayvanın belli bir özelliği olarak hem de bitki adı olarak kullanılan adlandırma çok anlamlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna örnek verilecek olursa *kuzukulağı* hem kuzunun kulağı için hem de bu hayvanın özelliğinden ortaya çıkan *kuzukulağı* sebzesi için kullanılmaktadır. Bu da bu ismin çok anlamlı olarak kullanıldığını gösteren bir unsur olmuştur.

Hayvan adlarından sadece bitki adlarını oluşturmak için yararlanılmamış, çok eski zamandan beri birçok farklı yerlerde de hayvanlar önem teşkil etmiştir. Örneğin, On İki Hayvanlı Türk Takvimi, Türklerin konar-göçer hayat tarzı benimsemeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu takvimde yer alan hayvan adları *sıçgan yılı (sıçan yılı)*, *bars yılı (pars yılı)*, *biçin yılı (maymun yılı)*, *takagu yılı (tavuk yılı)*, gibi kendi içinde bölümlere ayrılmıştır.

Kaşgarlı Mahmud Türklerin bu yılların her birinde bir hikmet olduğuna inanarak yıllarla ilgili kehanette bulduklarını belirtir. *Ud* 'öküz' yılına girildiğinde öküzlerin birbiriyle vuruşup birbirlerini süsmeleri nedeniyle savaşların artacağına; *takagu* yani tavuk yılına girildiğinde tahıl taneleriyle beslenen tavukların yem bulmak amacıyla her yeri eşelemesinden ve birbirine karıştırmasından dolayı yiyeceğin bollaşacağına buna karşılık insanlar arasında kargaşa çıkacağına inanılmaktadır (Akalin 2019:102).

Kültürlerin oluşmasında ve şekillenmesinde hayvanların varlığı son derece önemli bir husustur. Kültürdeki gelişmeler dilimizde kullanılan kelimeleri de etkilemektedir. Örneğin, coğrafya ve dinde olan değişiklikler kültürün taşıyıcısı olan dili de etkilemiştir. Doğal olarak bu süreç her

hayvan adında kendisini göstermiştir (Uçar 2013:2). “Türk mitolojisinde Anka, Simurg, Garuda, Grifon, Ejder gibi fantastik hayvanlar geçmekte iken *Dede Korkut Kitabı*’nda İslam kültürünün de etkisi ile olmalı ki; hayvanlar genelde avlanılan ya da kahramanlar için savaşılan canlılar olarak karşımıza çıkmıştır” (Özkartal 2012:62).

Hayvan adlarına, 11. yüzyılda yazılmış, Türk dilinin ve edebiyatının en önemli kaynaklarından birisi olan *Kutadgu Bilig* adlı eserde de rastlanmıştır. Örneğin, sinek anlamında olarak *çibun/çıbn*, akrep anlamında *çadan* gibi örnekler kullanılmıştır. Aynı zamanda bu eserde hayvanların bazı özellikleri ile insanların bazı özellikleri arasında benzetme yoluyla kurulan bir cümle yer almaktadır. Eserde geçen diyalogdaki Odgurmuş adlı karakterin bu cümlesinde, “Çoluk çocuk insana düşmandır, küçücük bir sineğin kocaman file düşman olduğu gibi. Düşman küçüktür diye onu hiç küçümsememeli” (Dilâçar 2016:116). Bu örnek o zamandan beri de hayvan adlarının var olduğunu açıkça gösteren bir belgedir. Hayvanların büyüklüğü ve küçüklüğü gibi özellikleri ile diğer canlılar arasında örneklendirme yapılmıştır. İnsanlar da hayvanlarla iç içe olup onların çeşitli özelliklerine göre kendisiyle ve başka varlıklarla bağlantı kurmuştur.

İlk önce hayvan adlarına isim verilmiş, sonrasında ise bitkilerle bağlantı kurulup onları adlandırma yolları içerisine girilmiştir. Örneğin, nar meyvesi anlamında olan *devediş* meyvesinin, narın tanelerinin büyüklüğü ile devedişinin dişlerinin büyüklüğü arasında benzerlik kurulup ona göre adlandırma yapılmıştır. Bunun gibi birçok örnek bitkileri adlandırmak için kullanılmıştır. Bitki adları ile ilgili birçok araştırma, makale ve tezler hazırlanmış ve bu çalışmalarda farklı amaçlarla bitkilerin özellikleri ele alınmıştır. Alkayış, (2007), *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları* doktora tezinde bitki adlarının tanımlarından bahsetmiş ve onların etimolojik yapısını vermiştir. Efe, (2018), *Tarihi Türk Lehçelerinde Alıntı Bitki İsimleri* çalışmasında geçmişten günümüze kadar alıntı bitki adlarını belirlemiş, hangi dillerden ne kadar etkilenildiğini ortaya koyup, bunları anlamlarıyla birlikte alfabetik sıraya göre vermiştir. Gürlek, (2011), *‘Alâ’im-i Cerrâhîn’de Geçen Bitki Adları* çalışmasında bitki adlarını sıralamış ve parantez içinde hangi dile ait olduğunu kısaltmalar ile verip anlamlarını açıklamıştır. Aynı zamanda bu bitki adlarının eserde geçtiği sayfa ve satır numarasını da belirtmiştir. Küçüker, (2010), *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ’da Türkçe Bitki Adları* çalışmasında toplam dört yüz on yedi adet Türkçe bitki adı tespit etmiştir. Aynı bitki için birden fazla adlandırmalara ve bunların kuruluş şekillerine değinmiş, aynı zamanda bitkilerin yöresel isimlerine de yer vermiştir. Uçar, (2013), *Türkiye Türkçesinde Hayvan Adlarından Türetilmiş Bitki Adları* çalışmasında hayvan adlarından yararlanarak oluşturulan beş yüz doksan beş adet bitki adı tespit etmiş ve bunların kökenine değinip tablo şeklinde vermiştir.

Bu çalışmada son dönem Osmanlı sözlükleri olan *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* ve *Lehçe-i Osmâni*'de hayvan adları ile kurulmuş bitki adları tespit edilip tablo şeklinde sıralanmıştır. Tespit edilen sözcükler, sözlüklerde var olup olmayışına göre işaretlenerek var olanlara artı işareti, olmayanlara ise eksi işareti konulmuştur. Aynı zamanda bitki adlarının hangi dilden alıntı olduğu parantez içinde kısaltmayla verilmiştir. Toplam yetmiş yedi tane hayvan adı ile oluşan bitki adı tespit edilmiştir. Bazı bitki adlarının ise küçük imla farklılıkları ve kelime farklılıkları ile iki şekilli adına rastlanmıştır. Örneğin, *soğulcan/solucanotu*, *kurttırnağı/kurtpençesi* gibi. Çalışmada hayvan adları ile oluşan bitki adlarında en çok rastlanan hayvan adı kurt, kuş ve sığır olmuştur.

1. Osmanlı Türkçesi Sözlüklerinde Hayvan Adlarıyla Oluşan Bitki Adları

Sözcükler	<i>Kâmus-ı Türkî</i>	<i>Lügat-ı Nâcî</i>	<i>Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye</i>	<i>Lehçe-i Osmâni</i>
<i>arıççeği</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>arıotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>aslankuyruğu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>atkestanesi</i> (Tür. + Yun.)	+	-	-	+
<i>atkuyruğu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>balıkotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>bambul otu</i>	-	-	-	+
<i>bıldircinotu</i> (Tür.)	-	-	-	+

<i>boğayaprağı</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>bukalemunnebatı</i> (Ar.)	-	-	-	+
<i>derûnec-iakrebi</i> (Far.)	-	-	-	+
<i>devedikeni</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>devedişî</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>engerekotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>eşekkulağı</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>ferikelması</i> (Ar. + Tür.)	-	-	-	+
<i>güveotu</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>güvercinotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>haşişe'tü'l-cereb</i> (Ar.)	-	-	-	+
<i>haşişetü'l-hirre</i> (Ar.)	-	-	-	+
<i>haşişetü'l-kumle</i> (Ar.)	-	-	-	+
<i>hıbak-itimsah</i> (Far.)	-	-	-	+
<i>horos(horoz)gözü</i> (Far. + Tür.)	+	-	-	+
<i>horozcuk</i> (Far. + Tür.)	+	-	-	+
<i>inebü's-sa'leb</i> (Ar.)	-	-	-	+
<i>itkişiri</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>itkuyruğu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>itpapatyası</i> (Tür. + Yun.)	+	-	-	-
<i>kalkanotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kanaryaçiçeği</i> (İsp. + Tür.)	+	-	-	+
<i>kanaryaotu</i> (İsp. + Tür.)	+	-	-	-

<i>kangaldikeni</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kargabüken</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>keçiboynuzu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>keçisakalı</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kediyaası</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>kediotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kelebeksarmaşığı</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>kelebekotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>keneotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kırlangiçotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>koçboynuzu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>koyungözü</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>kurbağaotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kurtayağı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kurtbağrı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kurthelvası</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kurtkulağı</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>kurttırnağı/kurt</i> <i>pençesi</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kurtyemezağaç</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>kuşdili</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kuşügezi</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kuşüzümü</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kuşyemi</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>kuşburnu</i> (Tür.)	-	-	-	+

<i>kuzgunayağı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kuzgunekmeği</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kuzgunkılıcı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>kuzukestanesi</i> (Tür. + Yun.)	+	-	-	+
<i>kuzukulağı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>öküzdili</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>öküzgözü</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>sıçanotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>sıçankulağı</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>sığır-katırkuyruğu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>sığırdili</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>sığırgözü</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>soğulcan/solucanotu</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>tavşankulağı</i> (Tür.)	+	-	-	+
<i>tavukgözü</i> (Tür.)	+	-	-	-
<i>tilkikuyruğu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>turnagagası</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>tûti-i zenbûr</i> (Far.)	-	-	-	+
<i>uyuzotu</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>yilankökü</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>yilanyastığı</i> (Tür.)	-	-	-	+
<i>yusufcuk</i> (İbr.+ Tür.)	+	-	-	-

Hayvan adlarından yararlanarak oluşturulan bitki adları tablo şeklinde verilmiştir. Toplam 77 tane hayvan adı ile oluşan bitki adı tespit edilmiştir. 59 tanesi Türkçe tamlama, 5 tanesi Arapça tamlama, 3 tanesi Farsça tamlama, 3 tanesi Türkçe + Yunanca tamlama, 1 tanesi Arapça + Türkçe tamlama, 1 tanesi Farsça + Türkçe tamlama, 2 tanesi İspanyolca + Türkçe tamlama, 1 tanesi Farsça + Türkçe sözcük ve 1 tanesi de İbrânice + Türkçe sözcük şeklindedir. 1 tane sözcüğün kökenine ulaşamamıştır.

Hayvan adı + ot şeklinde oluşanlar

Tabloda verilen bu bitki adlarında hayvan adı ve ot adının bir araya gelmesiyle oluşan toplam 16 sözcüğe rastlanmıştır. Bu sözcükler oluşturulurken özellikle hayvan ile bitki arasındaki beslenme etkileşiminin göz önünde bulundurulduğu düşünülmektedir. Bunlar, *ariotu*, *balıkotu*, *bambulotu*, *bıldircinotu*, *engerekotu*, *güveotu*, *güvercinotu*, *kalkanotu*, *kanaryaotu*, *kelebekotu*, *keneotu*, *kırlangıçotu*, *kurbağaotu*, *sıçanotu*, *soğulcan/solucanotu* ve *uyuzotu* sözcükleridir.

Hayvan adı ve gıda adının bir araya gelmesiyle oluşanlar

Bu bölümde yer alan adlandırmalarda hayvanın şekli ve beslenme özelliğinin göz önünde bulundurulduğu düşünülmektedir. Bu bitki adlarında hayvan adı ve gıda adının bir araya gelmesiyle oluşan toplam 7 sözcüğe rastlanmıştır. Bunlar, *atkestanesi*, *ferikelması*, *kurthelvası*, *kuşüğezi*, *kuşüzümü*, *kuşyemi* ve *kuzgunekmeği* sözcükleridir.

Hayvan adı ve organ adının bir araya gelmesiyle oluşanlar

Bu bölümdeki adlandırmalarda hayvanın bazı şekilsel özellikleri ile bitki arasında bağ kurularak yeni bir kavram türetilmiştir. Bu bitki adlarında hayvan adı ve organ adının bir araya gelmesiyle oluşan toplam 28 sözcüğe rastlanmıştır. Bunlar, *aslankuyruğu*, *atkuyruğu*, *devedişisi*, *eşekkulağı*, *horos(horoz)gözü*, *itkuyruğu*, *keçiboynuzu*, *koçboynuzu*, *koyungözü*, *kurtayağı*, *kurtbağrı*, *kurtkulağı*, *kuzukulağı*, *kurttırnağı/kurtpençesi*, *kuşdili*, *kuşburnu*, *kuzgunayağı*, *kuzukulağı*, *öküzdili*, *öküzgözü*, *sıçankulağı*, *sığır-katırkuyruğu*, *sığırdili*, *sığırgözü*, *tavşankulağı*, *tavukgözü*, *tilkikuyruğu* ve *turnagagası* sözcükleridir. Örneğin nar anlamına gelen *devedişisi* meyvesinin, devenin dişleri ile nar tanelerinin büyüklüğü arasındaki benzerliğinden dolayı bu adlandırılmayı

almıştır. Diğer bir örnek ise *öküzdili* bitkisinin şekilsel özelliğinin hayvan olan öküzün diline benzerliği ile ilişkilendirilerek bu şekilde adlandırıldığı düşünülmektedir.

Hayvan adı ve göz organ adı ile kurulanlar

Burada yer alan adlandırmalar papatya çiçeğinin ortasındaki yuvarlak yer ile bahsedilen hayvanların göz şeklinin birbirlerine olan benzerliğinden dolayı bu şekilde adlandırılmıştır. Hayvan adı ve göz organ adı ile kurulup anlam bakımından papatyayı karşılayan 5 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler *koyungözü*, *sığırgözü*, *tavukgözü*, *horozgözü* ve *öküzgözü* 'dür.

Doğrudan hayvan adı ile oluşular

Bu başlıkta incelenen sözcüklerin ise hayvanın rengi, şekli ve besini oluşundan dolayı bu isimleri aldığı düşünülmektedir. Bu bitki adları doğrudan hayvan adı ile oluşan *horozcuk*, *yusufcuk* ve *tûti-i zenbûr* sözcükleri olmak üzere toplam 3 adet sözcüğe rastlanmıştır.

Tûti-i zenbûr Farsça tamlama olup papağan ve arı hayvan adlarının bir araya gelmesiyle anlam olarak bitki adı oluşturmuştur. *Horozcuk* Farsça horoz ismine Türkçe -cuk eki gelmesiyle oluşmuştur. *Yusufcuk* ise İbrânice ve Türkçe sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Örneğin portakal meyvesi anlamında olan *Yusufçuk* meyvesi, Yusufçuk kuşunun portakala çalan rengi ile benzerlik gösterdiğinden dolayı bu ismi almıştır.

İçinde hayvan adı geçenler

Burada yer alan bitki adlandırmaları hayvanın fiziki özelliği ile benzerlik gösterdiğinden dolayı bu isimleri almıştır. Bu bitki adlarında içinde hayvan adı geçen toplam 3 sözcüğe rastlanmıştır. Bu sözcükler *kargabüken*, *kuzgunkılıcı* ve *yı lanyastığı* 'dır. *Kargabüken* sıfat fiil grubuna dahil iken *kuzgunkılıcı* ve *yı lanyastığı* belirtisiz isim tamlaması grubundadır. Örneğin *yı lanyastığı* bitkisinin, yılanın fiziki şekline benzerliğinden dolayı bu şekilde adlandırıldığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Kültürlerin oluşmasında ve şekillenmesinde hayvanların varlığı son derece önemli olmuştur. Bitkiler adlandırılırken bitkinin, görünüşü, rengi vb. özellikler dikkate alınarak hayvan adları ile ilişkilendirilmiştir. Hayvan adları ile ilişkilendirilirken özellikle hayvanın bitki ile olan şekilsel benzerliği yahut aralarındaki etkileşim göz önünde bulundurulmuştur. Bitkilere verilen adlar halk ağzında kullanılan dil ile şekillenmiştir. Aynı zamanda hayvanlar ve bitkiler arasındaki bu bağ ile yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Oluşan bu kavramlar geçmişten günümüze kadar önemini korumuş ve halen kullanılmaktadır.

Bu çalışmada da son dönem Osmanlı sözlükleri olan *Kâmus-ı Türkî*, *Lügat-ı Nâcî*, *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* ve *Lehçe-i Osmâni*'de hayvan adları ile kurulmuş bitki adları tespit edilip tablo şeklinde sıralanmıştır. En çok Türkçe tamlama şeklinde bitki adına rastlanmıştır. *Lügat-ı Nâcî* ve *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye* sözlüklerinde ise hiç tespit edilememiştir. Bu da iki sözlüğün bu gruptaki bitki adları açısından zayıf olduğunu göstermektedir. Bitkilerin adlandırılmasında bitkiler ile doğadaki nesnelerin ve canlıların şekli ve rengi gibi özellikleri arasında bağ kurulmuştur ve adlandırma yapılırken bu hususlar dikkate alınmıştır. Örneğin, *öküzgözü* bitkisi, papatya anlamında olup papatya çiçeğinin ortasının, öküzün gözü gibi yuvarlak ve büyük olmasından dolayı bu adlandırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde *kuzukulağı* bitkisinin yapraklarının şekli ile kuzunun kulağı arasında benzerlik kurulmuştur. Doğal olarak kimisi hayvan adı ve organ adının bir araya gelmesi, kimisi hayvan adı ve çiçek adının bir araya gelmesi gibi değişik şekillerle oluşmuştur. İnsanoğlu da hayvanların çeşitli özelliklerini gözlemleyerek bitkileri bu şekilde adlandırmışlardır.

KISALTMALAR

(Ar.) Arapça

(Tür.) Türkçe

(Far.) Farsça

(İbr.) İbrânice

(İsp.) İspanyolca

(Yun.) Yunanca

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. H. (2019). *Kâşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati 't- Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Alkayış, F. (2007). Türkiye Türkçesinde Bitki Adları, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri.
- Bayrak, A. (2018). Calfa-Fransızca-Osmanlı Türkçesi Sözlüğünde Bitki Adları ve Kuruluş Biçimleri, *Route Educational and Social Science Journal*, Volume 5(5), March.
- Dilâçar, A. (2016). *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara
- Efe, K. (2018). Tarihi Türk Lehçelerinde Alıntı Bitki İsimleri, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 17
- Nâcî, M. (2009). *Lügat-ı Nâcî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Önler, Z. (2004). XIV-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları, *KEBİKEÇ*, İstanbul: s. 273-301
- Özkartal, M. (2012). Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler), *Milli Folklor*, 24 (94), 62
- Paşa, A. V. (2000). *Lehçe-i Osmânî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Redhouse W. J. (2016). *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Sami, Ş. (2018). *Kâmus-ı Türkî*, İdeal Kültür Yayıncılık, Ankara
- Uçar, İ. (2012). Türkiye Türkçesinde Organ Adlarıyla Oluşturulmuş Bitki Adları, *The Naming of Plants Through the Use of Organ Names in Turkish Turkey Turkish*, TÜBAR-XXXII
- Uçar, İ. (2013). Türkiye Türkçesinde Hayvan Adlarından Türetilmiş Bitki Adları, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 2/1*, s.2-7.

<https://lugatim.com/>

<https://nisanyansozluk.com/>

<https://sozluk.gov.tr/>